

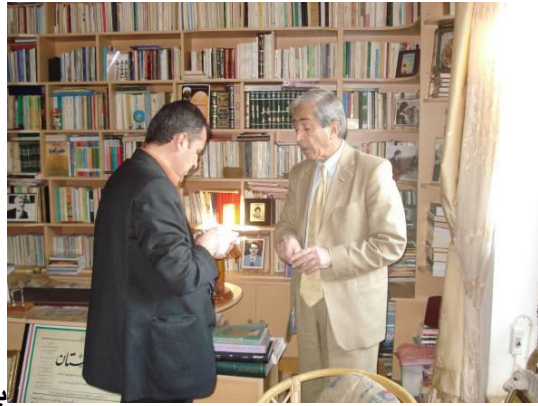
رۆژیک له کۆماری کوردستان- نووسه رو پۆژنامه نووس ممتاز چهیده ری

دیروکی گه لی کورد به درێژایی میژووچه ندین مالبا توو که سایه تی وزانواداناو پیاوی ئایینی وسه رکرده ی ئازای تیا داهه لکه و تووه وبه خۆیه وه بینوه، ئه گه ر لاپه ره کانی میژووی دیرین هه لبده یینه وه، به ده یان بنه ماله ی نیشتمانیه ر وه رومه دره سه ی فیربوونی زانست وئاین وخوینده واری به ر چاو ده که ون، که به ده یان زانومه لاوشاعیروکه سایه تی دیاری کورد تیا داخویندویانه و پیگه



یشتوون، بو ناسینی یه کیک له کی پر له سه ر وه ریان هه یه له دیروکی کوردئا ویش بنه ماله ی (حه یده ریه کائن)، بنه ماله ی حه یده ریه کان میژوووه کی دیرین و پاک و زیڕینیان هه یه له دیروکی کوردو کوردستان وهه ریمه کان و وولاتانی ده وروبه ری ناوچه که، ئه م بنه ماله یه زانست په روه رو نیشتمان په روه ر ن، خاوه نی مه دره سه ی علمی بوون، هه ر بو یه شه چه ندین که سایه تی وه ک زانای ئا یینی وسیاسه ت مه دارونیشتمان په روه رونووسه روپۆژنامه نووسیان تیا دا هه لکه وتوو، له نیو لاپه ره کانی میژوودا شوینی مالباتی حه یده ریه کان دیاره وه ک مالباتیکی خوینده واروخاوه ن مه دره سه ی زانست و فیر بوون، بو یه ش لاپه ره ی زیڕینیان به ر ده که وئ، بو ئه وه ی دلۆ پیک له ده ریای پر له عیلم و مد ره سه ی زانین و بیری نه ته وه یی کوردایه تی ئه وبنه ماله یه ئا شنا وشاره زابین، سه ردانی نووسه روپۆژنامه نووس (ممتازحه یده ریم) کرد، جاری یه که م چووم بو ناسینی و دیده نی له نزیکه وه به دیداری شاد بووم، به قسه دوور به دوور ده مناسی به هۆی به ر هه مه کانی له نیوه ندی پۆشنبیری کوردی، سه ر ده می که په رتوکخانه که ی له نزیک چاپخانه ی کوردستانی مام گیوی موکریانی بووده چوومه په رتوکخانه که ی بو په ر تووکرپین، مرۆفیکی تابلۆ ی قسه خو ش مه جلیس گه رم وبه رپز بوو، کاتی له گه لی داده نیشی له نیو په ر تووکخانه ی ماله که ی که (کۆماری کوردستان- هه ولیر) ه که ی تیا دا راگه یاندوه هه ست به بوونی گه نجینه یه کی پرله گه وهه ری به نرخمی میژوویی ده که ی، دوا ی هه ندیک قسه و باس له سه ر ئه وه ریک که وتین که جاریکی تر بیمه وه لای تا له نزیکه وه که میک له باره ی ژبانی پر له ئه زموونی خو ی ومیژووی خانه واده و بنه ماله که یان قسه م بو بکا .

جاری دووه م به ر له چوونم ته له فونم بۆ کرد له سه ر کاته که ی ریککه و تین، ئه وه



بوو له ئیواره عه سړیکدا له گه ل ئارام ی بر ا بچوکم سه ر دانیم کرد وله نزیکه وه به خزمه تی گه یشتم ،کاتی گه یشتمه به ر ده ر گای کۆماری کوردستان میوانیکی په ر تووکلخانه ی کۆماری به پئ ده کرد، هه موو کوردیک بۆ ی هه یه سه ردانی کۆماره په نگینه که ی بکات، ده ر گای کۆ مارهه رده م والایه به مه به سستی سود مه ند بون له کتیبخانه که ی کۆماری کوردستان—هه ولیر بۆ لیکۆ لینه وه و نامه ی دکتوراوماجستیرله ده فته ریکدا ئاماری زیاتر له سه دووپه نجا که س تۆمار کراوه که بۆ ئه م مه به سته سود مه ند بوون، پۆشنبیران وخویندکاران و هاو نیشتمانییان هه ر ده م سه ر دانی ده که ن.

چه ند لایه نیکی گرنگ له ژبانی مامۆستا ممتاز حه یده ری:

له سالی 1958 ووتاری بۆ گوڤاری (بیشکه وتن) ناردووه، بۆگوڤاری (هه تاو) ووتاری نووسیوه، له سالی 1960-1962 له پۆژنامه کانی (نازادی) و(پگای کوردستان) و(تریق الشعب) کاری کر دوه، له سالی 1969 له لایه ن رژیته وه گیراوه، خاوه نی په رتوکلخانه ی حه یده ری بوه له شاری هه ولی له سالی 1985 پژییم پی ی داخست، له سه ر هه لو یستی کورد په روه ری له ریکه وتی 1979، 7، 22 و 1976، 10، 5 له سه ر کار ده ر کراوه که پۆژنامه کانی ئه وکات کاری ده کرد ،



به توندی له سالی 1986 له ژیر چاو دیری

دائیره ی ئه من دابووه.

په رتوکلخانه که ی کۆ ماری کوردستان – هه ولیر ، پاشماوه ی دوو په ر توکلخانه ی تره له پاش 14 ته مووز جاری سی هه مه دروست بۆته وه ئه ویش ته نها 200 په رتوک مابۆوه، له سالی 1970 وه خه ریکی دانانی ئه م په رتوکلخانه یه ، له هه شتاکان له (تا رانه) وه په رتوکی بۆ هاتووه به وولاخ هیناویانه ته ناو شاری هه ولیر ، زۆر شتی دانسقه ی لآ هه یه ، کتابی به زمانه کانی کوردی ، عره بی، فارسی، ئینگلیزی، تورکی له په ر توکلخانه که ی دا هه یه ، شیریک له ماله که ی دا هه

یه میژوووه که ی ده گه ریتته وه بو چوار سه د سال پیتش ئیستا بو (مه لا حه یده ری گه وره) له سه ر ده می ئیمپرا تو رییه تی عو سمانی .

له مه را سیمی نا شتنی مامۆ ستا(تۆ فیق وه هبی) که خو ی وه سیه تی کردبو له وی بینژن له مانگی 1984، له سه ر چیا ی پیره مه گرون ئا ماده ده بیته له شماره وه له گه ل شاعیران جه وهه ر کر مانج ومحه مه د ئه مین پینجوینی به نهینی ده چن هه ر له ویس چاوی به سکر تیری گشتی (ی، ن، ک) به ریز(مام جه لال تاله بانی) ده که ویت.

هه ر به م نۆ نه یه ووشه ی(پیری) شیکر ده وه وگووتی: "پیر مانای شوینی عیاده تی پیاوه ئا یینه کان ده گه یه نی، ئه وه ده سه لمینی که شوینی عیاده تی زه ر ده شتییه کان بووه ، وه ک پیر داود ، پیرمام ، پیره مه گرون هتد مامۆ ستا تۆ فیق وه هبی ئه م شو یینه ی پی مقه ده س بو ه بو یه داوای کر دووه له وی بینژن" .

له ریکه وتی 29، 12، 2004 سه ر دانی مامۆ ستا مه لا عبدو لکر یم مدرسی کردوه له به غدا (سه عات 2، 30 ده قیقه کاتی وینه که یه گیراوه) ، هه ر له م پۆ ژه شدا کچه که ی نامه ی ما جستیر ی وه ر گر تووه ،

ابراهیم حه یده ری شیخ الا سلام یه کیک له ناسراو ترین که سایه تیه کانی سه ره تای سه ده ی بیسته م بوه نوو سینی له ژماره یه کی پۆ ژنامه ی(ژین) دا هه یه .

له 14، 3، 1999 هه و لی تیرۆر کردنیان دا له به ر ده م ماله که ی له هه و لیر (تی. ئین. تیان) ته قانده وه ، سه لامه ت ده رچوو .

ممتاز حه یده ری که سیکی چالاک ی بواری نو سین و پۆ ژنامه گه ری کوردیه ، له چه ندین پۆ ژنامه و گوژار کاری کر دووه ، ده یان بابیه تی لیکۆ لینه وه و ووتاری نووسیوه به ده یان کۆ روسمیناری له شوینه جیاجیاکانی کوردستان ئه نجام داوه ، چوارپه رتوکی چاپکراوی هه یه :

1- په ر توکیک له سه ر مه لا محه مه دی جه لی له سالی 1975 چاپکراوه

3- مسته فاشه وقی و په یژه

3- کوردو حکومه تی قاسم سه ر هه لدانی شوړشی ئه یلول، دیکۆمینیته



4- داری ماوه ران ، په گی له خاکه سه ری له

ئاسمان، سالی 1999 له چاپخانه ی زانکو هه ولیر - کوردستان چاپکراوه ، وه لأمیکه بو ئه وانه ی ده یانه ویست له ریگای نو سین و قسه ی پوج وهه لبه ستراوکه سایه تی ممتاز حه یده ری تیرۆر بکه ن ، به لام خو شبه ختانه له ستی ئه م زاته خو یان بو نه گیراوسفر به ده ست ده ر چوون ، ئه م په ر توکه کۆ مه لیک به لگه نامه ی تیدا یه که پاکی وه فاداری وکورد په روه ری مامۆ ستا ده سه لمین وه ک نامه ی یه کیتی نوسه رانی کورد له شاخ له لایه ن شاعیر جه وهه ر کرمانج ، شاعیر سه عدولا په رۆش ، چه ندین نامه ی حزبی شوعی عیراق ، نامه ی مامۆ ستا ره وه ند ، داوای به ر هه می لی ده که ن بو بلاو کراوه کانی شاخ .

برای شه هیدان ، جه مال چه یده ری ، موهیب چه یده ری ، عاسی چه یده ری دوا ی ده سال زیندانی که به ر بو له سالی 1971 وه فاتی کرد، سالج چه یده ری 2001 کۆ چی دوا یی کرد .

سه با ره ت به بنه ماله ی چه یده ریان دواو گووتی: "بنه ماله ی چه یده ریان به ر له چوار سه دسال له سه ر ده می شا اسماعیلی سه فه وی که ئامۆ زای یه کتر بونه به چه فت پشت ده گه نه سه ر سه یفه دینی ارده بیلی له ئه نجامی رپتباری شیعه گه ری ، زولم وزۆرداری شا اسماعیلی سه فه وی ، یه که م که س که ناوی لپندرا چه یده ر پا شا ، محمد پیرۆالدین دیته ناوچه ی سۆران دیته لای میر سلیمان له وینده ری باوه شی بو ده که نه وه ، ده و له تی عوسمانی زۆر به گه ر می پیتسوازی لی ده که ن ، به ئیعتباری ئه وه ی که ئه وان سنه بون دژی شیعه گه ری بونه ، مه لای گه وره بون عالمی گه وره بون ، کوپی محمد پیرۆالدین ناوی احمده کوری ئه حمه دی ناوی چه یده ره ، چه یده ر له سالی

1494 له دایک بوه (میژوی مردنه که ی ته ئکید نه بو) - 86 سال ژیاوه به کورتی ئه و عالمه زۆر گه وره بوه ئه و سیفه تی بنه ماله ی چه یده ریان ده گه رپتته وه حیده ری یه که م له سارداو نیژراوه ، کوری ئه و ناوی ئه حمه ده کوپی وی ناوی چه یده ره ، حیده ری دووه م گۆره که ی ئیستا له هه و لیره گومبه ته ک هه یه له سه ر دیواره که ی نوسراوه له ته نیشته مزگه وتی شیخ الله ئه ویش زانایه کی گه وره بووه ، به کورتی نزیکه ی 200 زانای گه وره ی ناو داری مه یدانی ئا ینی ئیسلامی به دوازده



عیلمی ته وا و حیده ریه . کائن ، زۆر به ی اجا زه ی مه لا یه کانی کوردستان تا نیوه ی یه که می سه ده ی بیست ده گه رپتته وه بو مه لایه گه وره کانی حیده ریان که اجازه یان داوه ، نزیکه ی 1000 ده ستنو سیان هه بووه به دا خه وه زۆر به ی هه ره زۆ ریان فه وتاون ، زۆر به یان لای ئیچمه بوون ، ژماره یه کی که می ماوه له کتیبخانه کانی ، استنبول، دیمشق، له قاهره، ئه وه ی سه دام له به غدا ده زگا یه کی پاراستنی ده ستخه ته کان دانابوو، له زانکۆی سه لاهه دین له وچ ممکینه هه یه ، له هه موو فهر ستانه ی ده ر چونه باسی ده ستنو سه کانی اسلامی ده کات ژیا نی اسلامی ده کات به تا یبه تی رۆژهه لاتی ناوه راست و عیراق ناوی حیده ریان زۆر دیتن ، هه تا جاریکیان مه لاعبدولکریمی مدرس یازده سال شازده شال زیاتر یش هه ژده ش ده بیته من چوومه مجمع علمی کوردی له وینده رهه موو دکتۆ ره کان دا نیشتبوون جه نابی دا نیستبوو گووتیان ئه وه ممتازه یه کسه ر هه ستا یه سه ر پیتیان من شه ر مم له خوّم کرد ئه وانیش شه رمیان کرد، گووتی ده زانن بو ؟ گووتیان بو؟ گووتی " بنه ماله ی حیده ریان زۆر گه وره نه زۆر خزمه تی علمیان کردیه " ، ته بعه ن له یادی مه ردانیش له هه ر دووبه رگ دا ئامازه یان پی ده کات زۆر به فراوانی باسیان ده کات ، گووتی " ده ستنوسه کیان هه یه له وه عا لمه ی تاکه قه د نر خی ته واو نابی ئه من ده زانم له کوئی یه "

ئه من پیم وا یه هه ر لای خو ی بوو نه ی ویست بلی لای منه نه وه ک ئه من بلیم ته ماشا ده که م یان بومه یی له و بابیه ته ی ئیچمه نازانین له وده ستنوسه ی ، هه تا ئه من له رۆژنامه ی کۆ مه ل ، ده ستنو سه ک هه بوه لای باوکم سالی 1948 زانایه کی مسری هاتیه بو تحقیق کردن له سه ر پر سیار باوکم نه ی داوه تی 2000 دیناری سوپسری ئه وسای که ممکینه مقا بلی دوو ملیۆن دۆلاری ئیستا ده کاتن داویه

تی له کاتیکدا وه زعی ئابوری زۆر خراپ بووه نه ی فرۆشتوووه ، به هه ر حال به کورتی بنه ماله ی حیده ریان بنه ماله یه کی ناو داری ئاین په روه ری زانستی په روه ری کوردستانه وه تا ده گاته نه وه ی ئیمه ، ئیمه ش وه کو ده لی ئیمه ش زانستی کو مه لایه تیمان بلاو کر دۆ ته وه ، ریبازیکی تر مان گر تووه ، به هه ر حال ئه وه له کو نگره ی یه که می یه کیتی زانیانی ئا یینی له کوردستان له سالی 1970 برو سکه یه کم لیدا ، جماعه ت دانیشتبوون مه لا مسته فا دانیشتبووگۆتی" له پوژ هه لاتی ناوه راست دائه گه ر به زانستی ئیسلامی بی یان کو مه لا یه تی گۆ تی حیده ریه کان ده و ریان هه بووه " اشاره ت بوو بو بیری باوه ری مار کسی.

پ/ ما مؤ ستا حیده ری یه که م قه بری له حریره ؟

وه لام/ ملا حیده ری حریر له سارداو نیژراوه ئه وه حیده ری ئه حمه دینی پی ده گووتری.

پ/ ئه دی حیده ری گه وره باپیره گه وره تان؟

وه لام/ محمد پروالدین ته بعه ن شجره مان هه یه به لام خلافی له سه رهه یه به س له بن ده ست نیه ، هه ندیک ده مان به نه وه سه ر ئیمام موسای کازم ئه وه راست نیه ، به لام له گه ل شانا اسما عیلی سه فه وی ئا مؤ زاین ده گه یینه وه سه ر سه یفه الدین ارده بیلی ، ئه ویش ئیستا کتابی تازه ده ر چوو له سه ر تاریخی سه فه ویه کان ده گه پئینه وه شه نگال ، ئاخیره که ی حیده ریه کان له ئه سلدا له شه نگال سه ریان هه لدا یه له وینده ر چووینه ئه ر ده بیل ، گه راو نه ته وه ئیران له ئیرانه وه به شه کیان هاتونه ته سووران وحریر سه رده می سلیمان به گ هه تا یه ک له زاناکان ، مه لا کانی حیده ری ده رسی به خاتوو(خانزاد) گوتوو سه ر چاوه کان ئاماژه ی پی ده که ن ئه وه به نسبه ت به کورتی ، به لام دیاره هه مو سه رچاوه کان هه تا کتیه که ی د. حمادالدین مراکز سقافیه مخموره فی کوردستان لایه ره یه کی تاییه ت بو ماوه ران ته ر خان کردوه که باسی حریر نقل ده بن بو ماوه رانی ، ماوه ران له پشت چیای سوورک له کن شقلاوه ی شوینه کی ستر تیحیه

ده که وه سه ر هیلی زئی ی بادینان و مرکزی خه تی تجاری 6 پیک ده چینه سه رماوه ران ئه له وینده ری تاسالی 1919 دوو مزگه وتی هه ره گه وره ی لی بووه له گه ل سی حوجره ی مدرهسه ی فه قتیان ، هه تا ده لاین که له به غدا یی مه لایان علومی نه قلیان ته واو ده کرد بو وه ر گر تنی علمی عه قلی ده هاتنه ماوه ران ، هه تا له وئ علومی فه له کیش ده خویندرا ئه من هه تا تو په که شم دیتبووه داخه وه به ودوایه ی چل په نجا ساله ی دوایی فه وتا ، مندال بووم تو په که ش له مالمان بوو له گه ل ئا سنه که ی کو علمی فه له کیان خویندوه ، به هه ر حال هیچ کتیه نه یه کی کوردی ئیسلامی به بی ده ستنوی حیده ریه کان نیه وه زۆر به ی زۆری هه روه ک گوتم مه لا یه کان ده وره کی باشیان گپرایه ، وه ته نا نه ت ئه وچیرۆ که ی نازم حکمت شیخ نازانم چ(له بیری نه مابوو)شوکورمسته فا وه ری گپراوه کراوه ه کوردی ئه ی چیرۆ که باسی هه لو یستیکی مه ردانه ی یه ک له حیده ریه کان ده کات ، سه رده می عوسمانیه کان حوکمی ئیعدامیان له سه ر کابرایه کی دراوه دوایی شکاکراوه(ته فاسیلی له بیر نه مابوو)– سولتانی ئه و سه رده م که حوکمه که ی داوه مه لایه کان کو ده کاته وه یه ک له مه لا یه کان حیده ری بووه ، مه لا یه کان هه مو ده لاین جه ناب مادام تو پیت تاوانباره ئه وه تاوانباره ، به لام مه لا حیده ریه که ده لی نه خیر ئه وه تاوانبار نیه به پی ی حوکمی یه ک و دوو سی شه ر عی کردوو ، ئه و عده سه گه یشتو ته لای نازم حکمت ته بعه ن نازم حکمت ناسراو دیاره شاعیریکی گه وره ی تورک شوژشگیریکی چه پی گه وره ی تورک بووه ئه وه ی کر دۆ ته جیروک وشکور مسته فا کردویه به کوردی ، به هه ر حال ئه وه به کورتی به داخه وه به لام تا ئیستا که م نوسراو له سه ر حیده ریه کان توئینه وه ی که م له سه ر کراوه ، عه ره ب کردویانه به لام کورد که می لی نووسراوه ، وه کو ده لاین قسه قسه راده کیشی جاریکی له حه فتاکان له خزمه تی شیخ محمد خال بووم له مالیان گۆتی" ئه توو ئیشه کی خراپ ده که ی" گوتم "خیر"گۆتی " له سه ر حیده ریه کان نانوسی"گوتم " توانای ئه وه م نیه سقافه ی ئیسلامیم نیه امکانیه ی ده وئ ئه وه ی ده وئ"گۆتی "

ئە من دە فته ره كى سه دوو بىست لاپه ره بيم له سه ر موالفاتى حیده ريه كان نوو سيوه ته وه"، جا
حه زده كه م

به نيسبه ت جه نابىشت ئە وه (يادی مه ردان) دوو به ر گه (علما فى خدمه الدين) مه لا عبدالكریم
مدرس كتيبه كى ترينه ماله ی (زانیاران) ئە وه زۆر به ی هه ره زۆرى له سه ر بنه ماله ی حیده ريه كان
قه ره داخ وچروستانى وئە وانی تر(هه ولیرم وادیوه – بیستوه، به رگی دووه م موولود قادربیخالی
، بنه ماله ی حیده ريه كانى ناو شارى- هه و لیڕل 192-199ل، هه ولیر 1977)-.

پ/ ئە دی مامۆ ستا قسه یه ك هه یه ده لى حیده ريه كان ئە سلیان فارسن، فارسن یان كوردن ئە وانه
ساخ كه وه ؟

وه لām /ئاماژە م بۆ ئە وان له ئە رده بيله وه هاتوون شا اسماعیلی سه فه وى، سه یفه دین ارده بیللی
مشهوره كه هاتنه ئیران بوون به دوو به ش، به لām ئە وه ی تازه ئیستا ده رچوو وایزانم كتیبه كه به
كوردی، بنكه ی ژین چاپی كردوو، وه كوو میژوو ی بنه ماله ی سه فه ویه كان، سلاح الدین اشتی
رۆژنامه نووسه كى كوردستانی رۆژه لاته ناسراوه ئە وه ری گپراوه ته سه ركوردی هیشتا به ده ستم
نه گه یشتوو له سلیمانی چاپكراوه، هه موومان ده گه ریینه وه سه ر ناوچه ی شه نگال له وانه یه
بیشتەر ئیزیدی بووینه پا شان گه یشتنه ئە رده بیل ممکینه ریبازه كانی گۆراوه بوه به ئیسلام هاتیته وه
ئیران وگه یشتنه وه حریر وماوه ران هه ولیروئە و جا پا شان به غداوسه بعه توللای گه وره گه وره ی
سه ر به غداد ده و له تی عوسمانی ده یئیریه وینده ری بۆ ده رس دان تدریس (یانی ئە سلطان كورده
شه نگال بووه ؟) - به لى ئیسقانیشمان كورده.

پ/ له عیراق ده لیڤ حیده ريه كان عه ره بن؟

وه لām/له عیراقیش ده لیڤ گوايه حیده ريه كان عه ره بن، هه تا كاتی خو ی رژیمی به عسایش ئە وه كى
درووست كرد كه هه نده كیان عه ره بن گوايه، عه فووكرد، ئە وانه ده چنه وه سه ربنه ماله ی ئیمامی
عه لی ئیمامی عه لی به و ناوه ی دووسى ناوی هه یه، ناوی شیرى خوی پی ده لیڤ حیده ر كراپ ی پی
ده لیڤ یان حیده ری به هیڤ عه لی به هیڤ جا له وه وه ئە وانه ش عه ره بن راسته، به لām ئیمه هه ر
وه كو پیشتەر گووتم ئیمه نه فارس نه تورکین نه عه ره بین، كوردین له خاکی كورد سه ر مان هه لداوه
بۆ خاکی كوردیش تی هه لده چینه وه.

له كو تایی دا مامۆستا ئە و ده فته ره ی پی نیشان دام كه زیاتر له سه دوو په نجا كه س له و كتیبخا
نه یه ی كووماری كوردستان - هه و لیڤ، كتیپ و دیکۆمینت و نامیلکه وسه ر چاوه یان بردوو بۆ مه به
ستی لیکۆ لینه وه و نامه ی دکتۆراو ماجستیر و خویندنه وه، ئە وه ی كه ده یباو ده ی هیتیته وه له و ده
فته ره ته سجیل ده كریڤ، ئە وه ش نیشانه ی ئە وه یه كه ئە و كتیبخا نه یه له خزمه تی خه لك دایه،
كتیبخانه كه كراوه یه بۆ هه ر كه سیک كه سوودی لی ببینیڤ، بیم وانیه كتیبخانه ی گشتی هه و لیڤ ئە
وه نده خه لكه ی به سه ره وه بجیت و سوودی لی ببینن.

یوسف ئە حمه د مه نك

ئە لمانیا

16،03،2007

- ئە م سه همانه ی لای كه وانه كان ئاماژه ی خو من